

DOI 10.36074/grail-of-science.15.05.2026.084

МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТО-СПРОМОЖНІСТЬ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Галазюк Наталія Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Луцький національний технічний університет, Україна

Анотація. У статті досліджено сутність міжнародної конкурентоспроможності сучасних підприємств у контексті глобалізаційних процесів та трансформації світової економіки. Розкрито ключові чинники формування конкурентних переваг підприємств, зокрема інноваційний, технологічний, кадровий та інституційний компоненти. Особливу увагу приділено впливу глобальних викликів на конкурентні позиції України та необхідності адаптації підприємств до умов міжнародного бізнес-середовища. Обґрунтовано роль державної політики у формуванні конкурентного середовища та забезпеченні стійкого економічного розвитку.

Ключові слова: міжнародна конкурентоспроможність, підприємство, глобалізація, інновації, конкурентні переваги.

Постановка проблеми. Одним із основних завдань у сучасних умовах розвитку світової економіки є дослідження сутності та шляхів підвищення конкурентоспроможності національної економіки на міжнародному рівні. Сьогодні конкурентоспроможність розглядається як один із ключових чинників, що визначає стійкість позицій суб'єктів господарювання на ринку та їх здатність до ефективної фінансово-економічної діяльності. Це зумовлено посиленням глобалізаційних та інтеграційних процесів, розвитком відкритих ринків та стрімким прогресом інформаційно-комунікаційних технологій, що призвело до прискорення руху інформаційних і фінансових потоків та загострення міжнародної конкуренції.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблематика конкурентоспроможності широко висвітлюється у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема у дослідженнях Волошин А.В., Карпенко К., Куцик П.О., Малюкіна А.О., Марченко Т. та інших. У їхніх працях розглядаються теоретичні засади конкурентоспроможності, методологічні підходи до її оцінювання, а також роль державної політики у забезпеченні конкурентних переваг. Водночас, незважаючи на значну кількість досліджень, питання адаптації українських підприємств до умов глобального бізнес-середовища залишається недостатньо опрацьованим і

потребує подальшого наукового аналізу.

Мета роботи. Метою статті є дослідження сутності міжнародної конкурентоспроможності сучасних підприємств, визначення основних чинників її формування та аналіз ключових викликів для України в умовах глобалізації світової економіки.

Виклад основного матеріалу. Одним із основних завдань у сучасних умовах розвитку світової економіки є дослідження сутності та шляхів підвищення конкурентоспроможності національної економіки на міжнародному рівні. Сьогодні конкурентоспроможність розглядають як один із «ключових чинників, який визначає вектор успішного та стійкого становища на ринку суб'єктів економічної діяльності, а також їх потенціал та спроможність здійснювати вигідну фінансово-економічну та виробничо-збутову діяльність» [1, с.85]. Це зумовлено стрімким розвитком глобалізаційних та інтеграційних процесів, зростанням кількості країн із відкритими внутрішніми ринками, а також швидким розвитком інформаційних і комунікаційних технологій. Такі зміни значно прискорили рух інформаційних і фінансових потоків у світі. У результаті посилюється міжнародна конкуренція, змінюються позиції окремих держав та країн-лідерів на світовому ринку.

Водночас поняття «конкурентоспроможність» набуває нового змісту та потребує комплексного дослідження в умовах загострення міжнародної конкурентної боротьби. Конкурентоспроможність сучасного підприємства є системною характеристикою його здатності формувати та реалізовувати конкурентні переваги, які забезпечують створення конкурентоспроможної продукції.

Найбільш поширеними є підхід, відповідно до якого конкурентоспроможність розглядається як ринкова категорія, що має динамічний і мінливий характер. Навіть за умови незмінних якісних характеристик товарів чи послуг їхня конкурентоспроможність може змінюватися під впливом різних факторів, зокрема кон'юнктури ринку, поведінки конкурентів, трансформації методів ціноутворення та інструментів цінової політики, а також проведення рекламних кампаній тощо [2, с. 39].

Конкурентоспроможність підприємства доцільно трактувати як економічну категорію, що відображає комплексну здатність підприємства формувати, використовувати, розвивати й примножувати наявні культурні, економічні, технологічні та соціальні ресурси. Це сприяє забезпеченню стабільного економічного зростання як самого підприємства, так і національної економіки загалом, створенню сприятливих умов для формування доданої вартості та підвищенню рівня добробуту населення.

Саме тому, важливим є систематизоване визначення чинників міжнародної конкурентоспроможності підприємств. Узагальнення основних груп таких чинників подано в таблиці 1.

Важливим є визначення структури міжнародної конкурентоспроможності підприємства, яку варто розглядати у вигляді взаємопов'язаних рівнів. Ядром поняття «конкурентоспроможності підприємства» виступає поєднання управлінської конкурентоспроможності та підприємницьких ідей. Наступний рівень формує конкурентоспроможність ресурсів, а зовнішній – конкурентоспроможність продукції, ринкових позицій, послуг, інформаційної складової та цінової політики [5].

Таблиця 1

Чинники формування міжнародної конкурентоспроможності сучасних підприємств

Група факторів	Основні складові	Вплив на міжнародну конкурентоспроможність
Внутрішні чинники підприємства	Ефективність управління, інноваційний потенціал, технологічний розвиток, фінансові ресурси, кадровий потенціал, маркетингова стратегія, цифровізація	Формують внутрішні конкурентні переваги та забезпечують адаптацію до змін ринку
Зовнішні чинники міжнародного бізнес-середовища	Глобальна конкуренція, міжнародні стандарти, кон'юнктура ринку, інвестиційний клімат, міжнародна торгівля, логістика	Визначають умови функціонування підприємств на світових ринках
Інституційно-державні чинники	Державна політика, податкова система, підтримка інновацій, регулювання бізнесу, розвиток науки та освіти	Формують сприятливе середовище для розвитку підприємництва
Інноваційно-технологічні чинники	Інновації, цифрові технології, автоматизація, ІКТ, наукоємне виробництво	Забезпечують модернізацію та довгострокові конкурентні переваги
Соціально-кадрові чинники	Освіта, кваліфікація персоналу, корпоративна культура, мотивація	Підвищують ефективність та інноваційність діяльності підприємств
Глобальні виклики та ризики	Глобалізація, кризи, війни, геополітична нестабільність, міграція, екологічні проблеми	Впливають на стабільність та конкурентні позиції підприємств

Авторська розробка

Щодо конкурентоспроможності підприємницької ідеї, то вона визначається баченням доцільності та прибутковості створення конкретного бізнесу. Підприємницькі ідеї охоплюють уявлення про продукт, потреби споживачів, способи розвитку потенціалу підприємства та механізми управління бізнесом. Такий вид конкурентоспроможності належить до ключових компетенцій сучасних підприємств, оскільки базується на унікальному досвіді, знаннях, навичках, технологіях, ноу-хау та інноваціях. Саме ці елементи забезпечують формування стійких конкурентних переваг і створення додаткової споживчої цінності продукції. Особливістю цієї конкурентоспроможності є здатність підприємства формувати переваги для зовнішнього ринку, який часто є значно складнішим за національний та потребує більш ефективного й гнучкого управління.

У сучасних умовах господарювання міжнародна конкурентоспроможність підприємства значною мірою залежить від його здатності адаптуватися до динамічних змін міжнародного бізнес середовища. Сучасні підприємства, які функціонують на світових ринках, змушені постійно вдосконалювати власні управлінські механізми, впроваджувати інноваційні технології та підвищувати ефективність використання ресурсів. Важливого значення набуває також здатність швидко реагувати на зміни споживчих потреб, ринкової кон'юнктури та міжнародних стандартів якості.

Одним із ключових факторів забезпечення міжнародної конкуренто-

спроможності є інноваційний розвиток підприємства. Інноваційна складова сьогодні є одним із найновіших і водночас найвпливовіших чинників конкурентоспроможності. «Це пояснюється тим, що інноваційна продукція забезпечує значно вищу ефективність порівняно із простим залученням додаткових ресурсів у виробничий процес [3, с. 9]. Саме інновації дозволяють формувати довгострокові конкурентні переваги, підвищувати продуктивність праці, оптимізувати виробничі процеси та створювати нові види продукції й послуг. Інноваційна діяльність сприяє не лише зміцненню позицій підприємства на внутрішньому ринку, але й забезпечує можливість ефективного виходу на міжнародні ринки та закріплення на них. Важливу роль у посиленні інноваційного ефекту відіграють сучасні технології. Досвід економічно розвинених країн свідчить, що основою високого рівня національної конкурентоспроможності є прогресивна технологічна база, яка сприяє модернізації виробництва та випуску більш якісної й конкурентної продукції.

Особливе значення в сучасних умовах мають інформаційно-комунікаційні технології. Їх активне впровадження забезпечило не лише гнучкість і мобільність виробничо-господарської діяльності підприємств, а й продемонструвало, що своєчасне використання інформації є одним із ключових факторів успішного розвитку держави. Активне використання цифрових технологій, автоматизації бізнес-процесів, електронної комерції та сучасних інформаційних систем сприяє підвищенню ефективності управління та скороченню витрат. Крім того, цифрова трансформація дозволяє підприємствам інтегруватися у світові виробничі та логістичні мережі, що значно розширює можливості міжнародної співпраці.

Особливу роль у формуванні міжнародної конкурентоспроможності сучасних підприємств відіграє кадровий потенціал підприємства. Висококваліфіковані працівники, здатні генерувати нові ідеї, приймати ефективні управлінські рішення та швидко адаптуватися до змін, є важливим джерелом конкурентних переваг. У зв'язку з цим підприємства повинні приділяти значну увагу професійному розвитку персоналу, формуванню корпоративної культури та мотиваційної системи. У цьому контексті зростає роль людського потенціалу. Рівень професійної освіти та кваліфікації трудових ресурсів визначає здатність країни створювати інноваційну продукцію, підвищувати продуктивність праці та забезпечувати економічний розвиток. Водночас для України особливо актуальним залишається питання не лише підготовки висококваліфікованих фахівців, а й створення умов для їх утримання в межах держави.

Міжнародна конкурентоспроможність сучасних підприємств значною мірою залежить від міжнародного бізнес-середовища. Важливими факторами виступають державна економічна політика, рівень розвитку інфраструктури, інвестиційний клімат, податкова система та доступ до фінансових ресурсів. Підтримка інноваційної діяльності, стимулювання експорту та створення сприятливих умов для ведення бізнесу є необхідними передумовами підвищення конкурентоспроможності національних підприємств на світових ринках.

Сучасні реалії глобалізації змушують національні економічні системи шукати власне місце у світовій економіці та адаптуватися до постійних змін міжнародного бізнес-середовища. Глобалізація у широкому розумінні означає інтеграцію національної економіки у світовий економічний простір. Такий інтеграційний процес призводить не лише до розвитку економічних зв'язків між країнами, а й до посилення взаємозалежності національних економік. У зв'язку з цим міжнародна конкурентоспроможність стає дедалі складнішою економічною категорією, яка базується на здатності підприємств диференціювати продукцію, удосконалювати виробничі процеси, швидко впроваджувати інновації та використовувати сучасні знання.

Водночас глобалізаційні процеси супроводжуються виникненням нових викликів та загроз. Глобальні виклики сьогодні визначають перспективи розвитку окремих країн, а також формують потенційні ризики для їх економічної стабільності. Для України такі виклики мають особливо важливе значення, оскільки вони безпосередньо впливають на внутрішнє середовище держави, трансформують зовнішню та внутрішню політику і створюють проблеми ендогенного та екзогенного характеру.

Для українських підприємств питання міжнародної конкурентоспроможності набуває особливої актуальності в умовах євроінтеграційних процесів та посилення глобальної конкуренції. Вихід на міжнародні ринки вимагає від підприємств відповідності міжнародним стандартам якості, впровадження сучасних технологій та підвищення ефективності управління. Водночас інтеграція у світовий економічний простір відкриває нові можливості для залучення інвестицій, розширення ринків збуту та розвитку партнерських відносин із закордонними компаніями.

Разом із тим Україна все ще не повною мірою інтегрувалася у глобалізовані світогосподарські процеси, що значною мірою пов'язано з недостатнім рівнем ефективності державного управління та міжнародної конкурентоспроможності національної економіки. В умовах переходу від індустріальної до постіндустріальної економіки фактори, які раніше забезпечували високий рівень конкурентоспроможності, поступово втрачають свою ефективність та можуть негативно впливати на конкурентні позиції держави [6]. За таких умов країни з транзитивною економікою можуть забезпечити прорив на світові ринки лише за рахунок розвитку високотехнологічного та інноваційного виробництва.

Сьогодні міжнародна конкурентоспроможність країни визначається не лише рівнем розвитку національної економіки, а й впливом міжнародної та глобальної економічної системи [4, с. 88]. В умовах сьогодення не існує єдиної систематизованої, логічної та комплексної класифікації чинників, які б мали конкретний вплив на формування та забезпечення міжнародної конкурентоспроможності сучасних підприємств з урахуванням глобальних викликів. Нині українські підприємства, стикнувшись з рядом глобальних перешкод та викликів на світових ринках товарів та послуг, які прямо чи опосередковано впливають на їх конкурентоздатність та економічну стабільність. Такі виклики мають багатогранний та багатоаспектний характер і досить часто потребують здійснення адаптивних заходів.

Загалом військові конфлікти досить негативно впливають на всю світову економічну систему і є однією з найбільших її загроз, оскільки це призводить до падіння показників економічного зростання, зростає частка витрат на відновлення, знижується інвестиційної привабливості та виникає ряд інших негативних наслідків. Сучасні глобальні виклики та загрози вимагають, як від керівництва держав, так і керівників підприємств комплексного вивчення та аналізу факторів, що впливають на формування та забезпечення їх міжнародної конкурентоздатності.

Реалізація ефективної національної політики має створити усі необхідні передумови для розвитку конкурентних відносин, що дозволить оптимально розподіляти та використовувати ресурси. На наш погляд, функціонування неконкурентоспроможних ринків, асиметрія ринкової інформації значною мірою підвищують роль та важливість державної політики в контексті забезпечення міжнародної конкурентоспроможної національних суб'єктів господарювання.

«Сьогодні конкурентну політику держави слід розглядати як ціленаправлену діяльність держави щодо створення ефективного конкурентного середовища та регулювання конкурентних відносин з метою захисту, розвитку та стимулювання економічної конкуренції» [7, с. 75].

Основними інструментами забезпечення та нарощення міжнародної конкурентоспроможності є сприятливе наукове середовище, високий технологічний потенціал країни, розвиток людського капіталу, інноваційність національної економіки, інвестиційна привабливість країни, високий ступінь наукоємного виробництва, широко розвинуті партнерські міжнародні зв'язки тощо.

Список використаних джерел:

- [1] Волошин А.В. Характеристика конкурентоспроможності та визначення її сутності. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2023. № 4 (68). С. 83-88. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2023/№4/83.pdf>
- [2] Карпенко К., Боняр С., Карпенко І. Оцінювання конкурентоспроможності країни за міжнародними рейтингами. *Economic Synergy*, (1;2), 32-59. <https://doi.org/10.53920/ES-2022-1;2-3>
- [3] Куцик П.О., Щупаківський Р.В. Концепційні положення методології аналізування конкурентоспроможності національної економіки. Вісник Львівського торговельно-економічного університету / [ред. кол.: Куцик П.О., Семак Б.Б. та ін.]. Львів. 2023 Вип. 73 С.7-13 URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1383>
- [4] Лю Лу Глобальні детермінанти конкурентоспроможності українських регіонів. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки* Випуск 4 (67), 2022. С. 87-91. URL: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/67-13>
- [5] Малюкіна А. О., Ольховська М. К.20.03.2024. Міжнародна конкурентоспроможність підприємства: структура, чинники та підходи до оцінювання. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. №2. 166-170 pp. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-2-28>
- [6] Марченко Т., Охота В. Сучасні тенденції забезпечення конкурентоспроможності країн в глобальній економіці. *Економічний дискурс*. 2020. Вип. 4. С. 55 - 63. DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2020-4-6>
- [7] Ясько Ю. І. Інституційне забезпечення конкурентної політики держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 19-20. С. 74-79. DOI: [10.32702/2306-6814.2020.19-20.74](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.19-20.74)

INTERNATIONAL COMPETITIVENESS OF MODERN ENTERPRISES: CHALLENGES AND PROSPECTS FOR UKRAINE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Nataliya Galaziuk

Ph.D in Economic sciences, Associate professor,
Associate Professor, Department of International Economic Relations
Lutsk National Technical University, Ukraine
ORCID ID: 0000-0001-7918-4268

Summary. *The article explores the essence of international competitiveness of modern enterprises in the context of globalization processes and transformation of the world economy. The key factors of formation of competitive advantages of enterprises are revealed, in particular, innovation, technological, personnel and institutional components. Particular attention is paid to the impact of global challenges on the competitive positions of Ukraine and the need for enterprises to adapt to the conditions of the international business environment. The role of state policy in forming a competitive environment and ensuring sustainable economic development is substantiated.*

Keywords: *international competitiveness, enterprise, globalization, innovation, competitive advantages.*

Дата публікації: 15.05.2026

Дата першого надходження статті до видання: 02.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.05.2026